

v životě: »V neurčitosti prostoru a času stačí mi přijmouti podmínky doby a vývoje, jejichž spolupracovníkem být jest mým určením. Chci pouze svůj podíl na skutečnosti i na ideálu, a naskytne-li se příležitost, vezmu na sebe ostatek tohoto podílu za cenu nových úsilí. A čím více vydám ze sebe, tím větším právem těším se na odpočinek jako dělník na sklonku dne.

* * *

Bylo by však chybou usuzovati z toho, že Clemenceau je uzavřen v začarovaném kruhu pozitivistického absolutna. O tom svědčí kapitola, kterou pojmenoval příznačným názvem »Soulad neshod«: »Touhy, jež vztahujeme ke vzdálenému ideálu, mohou býti hybnou silou našeho života jen tehdy, oprostíme-li se od skutečnosti. Představivost vyrůstá z mezí skutečna a, i když zůstanou z celého idealistického románu jen určité směrnice šťastného života, jest to nicméně tento sen, jenž nám umožňuje bráti život se stoickým klidem«. A dále: »V úspěchu životním dostává se nám prostřednictvím snu určité moudré prozíravosti, při nezdaru opět probouzí znovu naši energii. Jaké štěstí prožívati sen i skutečnost zároveň. Sníti značí doufati«. To však neznamená u něho ztrácti se v oblacích. Clemenceau zaujímá stanovisko ku všemožným útvarům lidské myšlenky, zcela neodvislé a jasné. Neoddává se ilusím: »Má nepřemožitelná důvěra ve vývoj lidstva neznamená pro mě předbílání budoucnosti v mnohomluvných konstrukcích. Dějiny revolucí a reakcí jsou pro takové počínání příliš zřetelnou lekcí. Jest těžší vyrovnávati se s dneškem než líčiti krásnými slovy zázrak přeměny lidstva v budoucnosti. Lépe je hned pracovati. Od toho, kdo se prodírá údolím, nelze žádati, aby se pyšnil na vrcholcích v modravé výši«.

Kolik lidí mohlo by si vzíti k srdci tato slova, jakož i ostatní této kapitoly, na př. o snášlivosti, která »usnadňuje a kráslí život«. Uvedme ještě názor na dnešní civilizaci: »Měli bychom využít svých dnů v ten smysl, abychom se přiblížili svým potomkům v tom nejlepším, co poskytuje život lidský. Místo toho spokojujeme se zdáním civilisace, jež lichotí naší domyšlivosti, a která je tenkým povlakem našeho života, bortícím se každou chvílí. Dáváme se zaslepovat slovy, která tak často zkreslují skutečný stav věcí«.

Jako logický a důstojný závěr díla, jehož myšlenkovou náplň jenom letmo možno zachytit, stůjtez tato slova: »Život, toť hostina, jejíž krása záleží v pořadí místa, na kterém jsme jí účastni. Největší štěstí je dáti ze sebe vše, co možno. Kdo se nepovznesl k tomuto nejvyššímu stupni nezištnosti, není hoden krásné smrti, v níž slučují se rytmy činnosti i klidu spojeny jedny s druhými.

* * *

Hora ovládá údolí. K dosažení vrcholu jest především třeba býti ve stavu stoupání. Znamená to, že velkolepý příklad několika nemůže strhnouti ostatní v nadšení? Naopak. Ale množství bude vždy potřebovat hmatatelný úspěch, kdežto osamocený bojovník myšlenky čerpá svoji sílu z vnitřního nadšení. Co činí člověka opravdu člověkem, není chvilkový úspěch, po němž se žene pudově dav nejmenších, ani dětinské bažení po vyznamenání a poctách. Jest to vnitřní napětí, jehož tlak zvrací normální rovnováhu a rozpoutává nejsilnější výboje lidské energie.

Z toho stanoviska chápeme lépe život Clemenceauův, když se na něj díváme nyní v jeho jasné a klidné vznešenosti v podvečer myšlenky.

FR. MAREŠ: SOCIALISM A KOMUNISM v moderním mezinárodním hnutí sociálním. Ideje — taktika. Nákladem »Ústředního dělnického knihkupectví a nakladatelství (A. Svěcený)« v Praze 1926. Stran 484, vázané za Kč 47.—.

Autor, přistupuje k napsání a vydání tohoto obsáhlého a obsažného díla, měl na zřeteli především československý vzdělanější proletariát s jeho zmatkem ideovým i taktickým. Jemu chtěl dáti do rukou spis obšírnější, než u nás dosud o tomto předmětu byl napsán, spis objektivní, na vědeckém

studiu předmětu spočívající, přece však všem průměrně vzdělaným lidem přístupný a srozumitelný a to hlavně pro jasné, logické, snadno přehledné srovnání materiálu, čerpaného z původních pramenů. Při tom postupuje generalisující metodou sociologickou, všímající si více jevů opakujících se, s rysy společnými a všeobecnými, než jevů jedinečných a individuálních zvláštností. Kritice a analýze probíraného materiálu slibuje věnovati spis zvláštní. Předsevzatého úkolu zhostil se šťastně.

Sociální otázka v obvyklém slova smyslu jest vlastně celým souborem otázek, tkvících ve společenských nesrovnalostech, jichž odstranění jest v zájmu zdravého vývoje lidské společnosti a velkého počtu její členů velmi naléhavé. Dnešní společnost zná sociální otázku jako úsilí mas lidu pracujícího, při své práci však sociálně i hospodářsky odstrčeného a vykořisťovaného, po dokonalejší organizaci společnosti s hlediska větší hospodářské i sociální rovnosti lidí a úspory sil. Socialism pak nechce býti ničím více ani méně, než moderním poměrům hospodářským, sociálním, kulturním atd. přiměřenou odpovědí na moderní sociální otázku. Vzniknuv jako důsledek spekulací náboženských, filosofických, politických a národohospodářských, socialism stal se teprve po roce 1848 sociální filosofií dělnické třídy, již se stal zároveň jednotícím tmelem. Teprve od této doby lze socialism všeobecně charakterisovati jako myšlenkový obsah moderního sociálního hnutí, zahrnujícího v sobě emancipační snahy proletariátu, jako sociální třídy, vytvořené kapitalistickým řádem hospodářským, vzniknuvším zmohutněním obchodu, vyšinuvsího se na vůdce výroby, zdokonalené technickými vynálezy, soustředěním výroby ve velkých podnicích, rozsáhlou dělbu práce atd. Socialism jest samostatným pokusem o novou soustavu filosofickou, o nový světový názor. Jde mu nejen o hospodářské, nýbrž o všeobecné zvýšení úrovně života: rozumové, citové i mravní. Hospodářské postuláty, ať jakékoliv, nejsou tedy socialismu cílem, nýbrž toliko prostředkem k dosažení vlastního cíle, jímž jest: jednodušší organizace práce národní; odstranění vykořisťování člověka člověkem; zmenšení sociální i hospodářské nerovnosti; zajištění života člověka důstojného; dosažení vyšších životních forem; rozluštění otázky sociální jakožto kulturní otázky všeho lidstva; odstranění sociálních bojů a zvýšení sociální solidarity atd. V tomto pojetí lze viděti v socialismu dovršení novodobého demokratického humanismu, jenž usiluje o to, aby utištěným a vykořisťovaným masám pracujícího lidu dopomohl nejen k politické, nýbrž i hospodářské a v důsledku toho i kulturní plnoprávnosti — k dosažení skutečného a dokonalého lidství. »Socialism«, praví autor, »jest optimistická víra, že tendence sociálního vývoje směřuje více a více k záměrné činnosti sdružené, jejímž nutným důsledkem jest lepší a úspornější organizace výrobních sil hmotných i intelektuálních, jakož i spravedlivější rozdělení sociálních funkcí ve smyslu co možná největšího zmenšení nerovnosti hospodářské, sociální i kulturní, ve smyslu odstranění vykořisťování člověka člověkem, ve smyslu co největšího osvobození a obšťastnění lidí jako přirozeně sobě rovných osobností. S touto optimistickou vírou souvisí i optimistické úsilí, směřující k tomu, aby naznačenému vývoji bylo činnorodou účastí cílevědomého, hospodářsky i mravně zdravého sociálního hnutí pomozeno« (str. 37—38).

Ve dvacetisedmi kapitolách zachycuje autor velmi plasticky vývoj komunismu středověkého až do dnešních dnů, charakterisuje dobře sociální hnutí anglické, francouzské, německé a ruské a vynikající jeho představitele a ukončuje své dílo stručným přehledem sociálního hnutí československého.

Angličan Robert Owen, jest z prvních mužů své vlasti, kteří se odvrátili od tradicionálního moralisování a odvážně ukázali na hospodářský motiv sociální nesnáze a na nutnost léčení jeho především reformou hospodářskou. Věřil ve svém optimismu, že staré společenské formy mohou býti nahrazeny novými pomalu a bez násilí, se stejnou lehkostí, jako se to děje se starými stroji nebo zastaralými prostředky dopravními. Základem svého »racionálního« společenského systému činí Owen družstevně řízenou komunistickou osadu průmyslně rolnickou, soběstačnou v hlavních svých potřebách. Možnost získání prostředků potřebných k založení takové osady viděl Owen v družstvech, zejména konsumních. K těmto cíli směřovalo i založení směnné banky, jakési bursy práce, vycházející z přesvědčení, že peníze nejsou správným měřítkem hodnoty a ani jimi nemohou býti, neboť penězi byl zaveden umělý směnný systém, obohacující jednu a ochuzující druhou část společnosti. K odstranění chudoby

jest nutno odstraniti umělý směnný systém a zavést směnný systém přirozený: práci za práci. Názory Owenovými dostalo se právě vznikajícímu dělnickému hnutí anglickému prvního ideového obsahu, jež lze shrnouti slovem kooperace = spolupráce dělníků mezi sebou i celé dělnické třídy s ostatními třídami společenskými. »Nelze upřítí«, praví autor, »velikosti tomuto mírumilovnému socialistovi, jenž ve svých spisech první pokouší se o vědecké odůvodnění komunismu; jenž svými sociálními reformami a pokusy v daleko větší míře nežli se to dalo před ním, upozorňuje veřejnost na neudržitelnost panujících společenských poměrů a nutnost jejich nápravy... Praxe jest nejsilnější stránkou Owenovy činnosti; rozhodně silnější než teorie« (str. 132). Probuzení a výchovu anglického proletariátu dokončil chartism, který jej naučil samostatné a sjednocené činnosti. Po rušném, úpornými, sociálními a politickými zápasy vyplněném období druhé čtvrtiny devatenáctého století přišlo víc než čtvrtstoletí sociálního příměří, v němž se vytvořil specificky anglický typus hnutí dělnického — nepolitické odbory a družstva — jichž vybudování věnována byla práce takřka celé druhé poloviny století.

Jako v Anglii Owen, tak ve Francii zahájil dějiny socialismu jeho současník Jindřich Saint-Simon se svými žáky. Filosofický obsah nauky saintsimonické měl ráz silně náboženský a vyvolal také náboženské zanícení svých stoupců. Saintsimonism jest iniciátorem t. zv. křesťanského socialismu, t. j. sociálních ideí, usilujících probuzením a omlazením křesťanství (»novým křesťanstvím«) zmírniti protivy mezi bohatými a chudými. Spojování křesťanství se socialismem a komunismem, zahájené saintsimonisty, stalo se v první polovici 19. století takřka všeobecným; lze dobře říci, že tímto způsobem, vžitou ideologií a srozumitelnou řečí, socialism a komunism vnikl hluboko mezi lid, hledající v nových sociálních naukách především nový obsah pro starou potřebu víry, naděje a obětavosti. Saint-Simon naznačuje, že systém průmyslový bude všeobecně prospěšným; zejména třídě nejhudší přinese značné výhody, zvláště až se tato třída povznesse svým vzděláním. Hájí vlastnictví získané prací a důmyslem, vlastnictví výrobců a průmyslníků, zavrhuje však vlastnictví získané mocí a dědictvím, vlastnictví společenských příživníků, šlechticů. Potíraje nynější stav vlastnických poměrů, staví se saintsimonism s nemenší rozhodností proti komunismu, ba dokonce i proti demokracii. Jeho ideálem nebyla rovnost lidí ani rovnost požitků, nýbrž hierarchické uspořádání společnosti, mající více povahu církve než státu. Saintsimonisté žádají, aby všechny nástroje pracovní, pozemky a kapitály, tvořící dnes roztříštěný základ majetku jednotlivců, byly spojeny ve společný základ a aby tento základ byl vykořisťován společenstvím v hierarchickém pořádku tak, aby úloha každého byla výrazem jeho schopností a jeho bohatství výrazem jeho díla. Ideálem Saint-Simonovým bylo sociální království, které vybaveno neobmezenou mocí, uskutečniti by mohlo novou průmyslovou ústavu, zabezpečující vliv na stát především vůdcům výroby a dělníkům. Sociální reforma má býti prováděna pokojně, bez násilí. »Významu Saint-Simona a jeho školy nic nezmenšuje fakt, že nepostihl souvislosti sociálního pokroku s poměry politickými; stačí, že on první označil řešení sociální otázky za nejdůležitější úkol moderní společnosti, aby byl čítán k prvním sociálním filosofům 19. století« (str. 174). K němu druží se Karel Fourier, známý ostrou kritikou, odhalující slabé stránky kapitalismu a obchodu, Štěpán Cabet a Ludvík Blanc, jejichž nauku probírá autor hodně podrobně.

V Německu pokusili se Karel Marx a Bedřich Engels, filosoficky založení a vzdělaní myslitelé, podepřítí socialism německou filosofickou dialektikou a učiniti ho věcí dělnické třídy. Jejich »Komunistický manifest« náleží k nejpamátnějším dokumentům sociálního hnutí 19. století a pro svou klasickou formu má zajištěno trvalé místo ve světové literatuře. Věťmi jakoby do kamene tesanými nesmlouvavě naznačují se v něm postuláty i taktika rodícího se dělnického hnutí, které moderními výrobními a hospodářskými poměry spontánně jest vytvářeno. Podav rozbor marxismu dochází autor k tomuto závěru: »A tak přes všechny odpory, které v sobě chová, přes všechny krise, které prodělal a prodělává, jest a pro všechnu budoucnost zůstane zásluhou marxismu, že získal masy a sjednotil tak hnutí socialistické s moderním hnutím proletářským: — Jedině zásluhou marxismu stal se socialism onou sociální mocí, kterou dnes vskutku jest.

(Pokračování.)